

Василенко Д.В.*

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті аналізуються державні відносини США та КНР, виявляються сфери співпраці та конкуренції двох країн. Робиться спроба співставити наявну взаємозалежність та комплекс протиріч у американо-китайських відносинах і спрогнозувати в якому руслі будуть рухатись далі зазначені відносини.

Ключові слова: США, КНР, стратегія, велика двійка, світова економічна криза, взаємозалежність.

В статье анализируются государственные отношения США и КНР, выявляются сферы сотрудничества и конкуренции двух стран. Делается попытка сопоставить имеющуюся взаимозависимость и комплекс противоречий в американо-китайских отношениях, а также спрогнозировать в каком русле будут двигаться дальше упомянутые отношения.

Ключевые слова: США, КНР, стратегия, большая двойка, мировой экономический кризис, взаимозависимость.

This article analyzes relations of the United States and China, identifying areas of cooperation and competition between the two countries. The attempt to compare the existing interdependence and contradictions complex in Sino-US relations is being made and also to predict how these relations will develop in future.

Key words: United States, China, strategy, G2, global economic crisis, interdependence.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що останнім часом в науковому середовищі все частіше обговорюється проблема відносин Сполучених Штатів з Китаєм, підкреслюється зростання взаємозалежності між цими державами. При цьому прогнози подальшого розвитку американо-китайських відносин різняться. Дехто з експертів та політологів пророкує інтенсифікацію співпраці та створення неформального політичного альянсу між Китаєм і США, інші прогнозують підвищення напруги аж до відкритого протистояння між ними.

Метою статті є дослідження розвитку та сучасного стану відносин США з Китаєм. Зважаючи на мету, були поставлені наступні завдання: проаналізувати яким чином останніми роками розвивались відносини Сполучених Штатів і КНР, з'ясувати причини зростання взаємозалежності двох держав, виявити особливості підходів їх керівництва один до одного, спробувати спрогнозувати, як далі будуть розвиватися та до чого призведуть державні відносини між Америкою та Китаєм.

* здобувач Інституту світової економіки і міжнародних відносин (ІСЕМВ) НАН України
Науковий керівник: с.н.с. Погорська І.І.

Як наразі можна охарактеризувати відносини США з КНР? Деякі дослідники називають їх «стратегічно двозначними» (англ.: «strategically ambiguous»). По факту, ці держави не є ні відвертими союзниками, ні відвертими ворогами [5]. Існує площина в межах якої ведеться співробітництво (в першу чергу з економічних питань), проте також існує інша площина, в якій панує конкуренція, незгода, незадоволення та недовіра.

Нинішня модель китайсько-американських відносин формувалася в останні 30 років на тлі зростання Китаю і відносного ослаблення США. Враховуючи геополітичні та регіональні амбіції кожної зі сторін, сьогодні можна говорити, що успіх чи неуспіх їх розвитку багато в чому визначає майбутню економічну і політичну стабільність у світі. У структурі зв'язків двох мегадержав фактично формується новий постбіполярний порядок денний. Однак який характер він матиме і в якому напрямку – взаємозалежності або конфліктності – будуть розвиватися двосторонні відносини, прогнозувати досить складно [4, с. 27]. Потенційно дана модель є, так би мовити, амбівалентною, тобто містить обидва напрямки. Що візьме гору – питання, відповідь на яке цікавить не тільки США і КНР, а й десятки країн, безпосередньо або опосередковано пов'язаних з обома державами.

Вже у 2008 р. і у Вашингтоні, і у Пекіні добре розуміли наявність обопільної економічної залежності США та КНР. Китай міг спричинити фінансовий колапс у США, якщо б «скинув» американські боргові зобов'язання, а США могли викликати системну кризу китайської економіки, якщо б відмовились від імпорту з Піднебесної.

Проте, протягом наступних років сторони обмінювались взаємними звинуваченнями. США підкреслювали, що у КНР порушуються права людини, штучно регулюється валютний курс, а на комп'ютерні мережі багатьох американських корпорацій здійснюються хакерські атаки. ЗМІ Сполучених Штатів публічно підозрювали КНР в електронному промисловому шпигунстві. Китай звинувачував США у промисловому чи торговельному протекціонізмі, спекуляціях навколо питання прав людини, свободи преси тощо.

Незважаючи на це, деякі науковці вважають, що попри інерцію звичної політичної та ідеологічної конфронтації американо-китайські відносини латентно трансформувалися під тиском нових глобальних та економічних реалій, змусивши США та КНР все ж таки рухатись назустріч один одному. Вони стверджують, що на експертному рівні у обох країнах вже розпочався процес переосмислення сутності відносин Сполучених Штатів та Китаю, а усвідомлення політичним керівництвом нових світових реалій та розуміння необхідності корегування національних цілей з боку кожної із сторін набуло незворотного характеру [6, с. 221].

З подачі відомого американського геостратега та політолога З.Бжезинського, якого підтримав інший гуру американської зовнішньої політики Г.Кіссінджер, в політологічних колах активно обговорювався концепт формування так званої «великої двійки» (G2) – неформального політичного альянсу між КНР і Сполученими Штатами, на тій підставі, що глобальна економічна структура зараз і так тримається на зв'язці «США-Китай», а зі зростанням китайської економіки і геополітичної експансії Пекіна світ все більше перетворюватиметься на арену співпраці і суперництва між Америкою і Китаєм [3]. Таким чином, Сполучені Штати і Китай будуть багато в чому визначати геополітичний ландшафт і розвиток у XXI столітті.

За останні роки, і особливо в період світової економічної кризи, Китай перетворився на одного з ключових світових гравців, з яким США доводиться ділити сфери економічного і політичного впливу. Це підтверджується наступними факторами.

КНР посіла перше місце серед світових експортерів, посунувши з нього Німеччину – найбільшого європейського товаровиробника.

У 2011 р. Китай остаточно посунув Японію з другого місця світового економічного рейтингу, що є цілком природнім, з огляду на відповідну тенденцію останнього десятиліття: стагнацію японської економіки та успішний стрімкий розвиток економіки КНР. Позиції Японії, зокрема, підірвали жакливі наслідки руйнівного землетрусу, цунамі та спричиненої ними аварії на АЕС Фукусіма-1.

На даний момент золотовалютні резерви Китаю є найбільшими в світі, складаючи \$3,2 трлн [9].

У минулому році обсяг зовнішньої торгівлі КНР склав 3,64 трлн доларів США [7].

Протягом останнього десятиліття КНР суттєво зміцнила свої позиції на світовому ринку фінансових запозичень, успішно використовуючи як власні валютні можливості диверсифікувати ризики, пов'язані із великою концентрацією у власних руках доларів США, у обмін на майбутні поставки енергоносіїв та сировини.

Китайське кредитування відбувається без зайвої політизації та не супроводжується висуванням додаткових умов, як це робить МВФ. Наразі Китай є найбільшим кредитором уряду США [4].

Провідні експерти фінансового сектору прогнозують, що до 2020-2025 року Китаю вдасться реалізувати свою стратегію зі створення міжнародного фінансового центру в Шанхаї, а також отримання юанем статусу резервної світової валюти [2].

Отже, протягом 2010-2011 рр. остаточно сформувався новий рейтинг світових гравців, де першу позицію, не зважаючи на всі внутрішньодержавні економічно-фінансові негаразди, займають США, а другу – Китай. Показовим є той факт, що відстань між Китаєм та США перманентно скорочується, а відставання інших світових геостратегічних акторів від зазначених держав збільшується.

У 2010 році обсяг торгівлі Китаю з США склав більше 300 млрд доларів при постійно зростаючому і значному сальдо на користь КНР. Американський ринок поглинає близько 20% всього китайського експорту. США є основними споживачами китайської електроніки, чорних металів, продукції машинобудування, одягу. Залежність китайської економіки від американського ринку сьогодні така, що при зниженні американського ВВП на 1%, китайський експорт на американський ринок падає на 4-5%.

Китай, зі свого боку, активно купує фінансові казначейські облигації (1,1 трильйона доларів). Одночасно спеціально створений в США китайський фонд China Investment Corporation (CIC) придбав значні частки в 63 провідних американських корпораціях. У США склалася відпрацьована система лобіювання китайських економічних інтересів. Ця система має потужні політичні та фінансові інститути, які підтримуються вищим китайським керівництвом. Фактично великими лобістами Китаю є всі великі американські корпорації, які допущені на китайський ринок, включаючи «Боїнг», «Сіті груп», «Кока-кола» та інші [8].

Проте в тенденції зростання взаємозалежності США та КНР проглядаються альтернативні стратегії. Китай намагається максимально використовувати американські ресурси для переходу на нову економічну (інноваційну) модель, яка не повинна бути настільки сильною, як нинішня, залежати від експорту та зовнішніх ринків. США ж намагаються через зростаючу взаємозалежність вбудувати китайську економіку в світову ліберальну модель (в якій вони бачать джерело особистої користі), інтегруючи китайські фондові та інші ринки.

Тому цілком об'єктивно буде поставити під сумнів можливість реального створення і успішного функціонування G2, навівши також наступні аргументи.

- Наявність як у США, так і в КНР впевненості в унікальності власної країни.

- Культурно-цивілізаційні розбіжності.
- Відсутність довіри один до одного.
- Китай вже входить до неформального політичного союзу БРІКС. Також в політологічних колах Китаю лунають пропозиції створення Євразійського альянсу з Росією, у відносинах з якою існує сприятливий історичний фон.

- Існування конфліктогенних факторів, що слугують джерелом напруги у американо-китайських відносинах. По-перше, проблема Тайваню. США продають зброю на мільярди доларів цьому острову, який Китай вважає своєю сепаратистською провінцією. По-друге, протиріччя у ставленні до проблеми Північної Кореї. Пекін не бажає підтримувати більш жорстку лінію на шестисторонніх переговорах по північнокорейській ядерній програмі. По-третє, розбіжності по сирійському та іранському питанню. Китай, підтримуючи Росію, двічі ветовав резолюції РБ ООН, які спільно з Лігою Арабських держав розробляв Захід. Піднебесна також не поспішає підтримувати санкції США та ЄС проти Ірану. По-четверте, США незадоволені зростаючою міжнародною активністю Китаю, його економічною експансією в Африці, Латинській Америці та на Близькому Сході. По-п'яте, Вашингтон дратує вперте небажання Пекіну ревальвувати юань. Занижений курс юаня розглядається в США і Західній Європі як приховане субсидіювання експорту, що сприяє зростанню і без того величезного зовнішньоторговельного дефіциту більшості країн Заходу з Китаєм. По-шосте, одним з ключових завдань нової оборонної стратегії США, яка була представлена президентом Б.Обамою, є зміцнення американської військової ролі у Азійсько-Тихоокеанському регіоні. До того США уклали договір з Австралією про збільшення американського військового контингенту в цій країні. Все це викликало критику з боку КНР та звинувачення США у дестабілізації ситуації в регіоні.

Не безпідставним буде зробити припущення, що насправді керівництво США не хоче, щоб їхня країна втратила статус світового лідера, але добре розуміючи сучасні реалії та беззаперечність зростання ваги і могутності КНР на міжнародній арені, прагне скоріше нав'язати Китаю створення «великої двійки». При цьому, скоріш за все, Сполучені Штати бажають відігравати вирішальну роль у цьому утворенні, відводячи Китаю обмежену роль, яка має зводитись до підтримки рішень США та допомоги у вирішенні глобальних і міжнародних проблем, багато з яких, так чи інакше є проблемами самих Сполучених Штатів. До того ж, завдяки створенню G2, США змогли б опосередковано здійснювати контроль над політикою КНР.

Керівництво КНР, вочевидь, беручи до уваги існуючі протиріччя у відносинах з Америкою та розуміючи всі складнощі й підводні камені створення «великої двійки», не поспішає об'єднуватись з США. Про те, що Китай не згоден з ідеєю G2 заявляв ще у 2009 році прем'єр Держради КНР Вень Цзябао на переговорах з президентом Б.Обамою, аргументуючи це тим, що Китай все ще є країною, що розвивається, з величезною чисельністю населення, і потрібен час, перш ніж КНР стане по-справжньому модернізованою державою. Крім того, Китай переслідує незалежну, миролюбну зовнішню політику і не вступатиме ні в які політичні блоки, вказував китайський прем'єр. «Тим не менше ми вважаємо, що китайсько-американська співпраця може відігравати унікальну роль в прагненні заснувати новий міжнародний політичний і економічний порядок, а також в просуванні миру, стабільності і процвітання у всьому світі», – зазначав Вень Цзябао [3].

І знову ж таки, не зважаючи на значний комплекс протиріч та прихований антагонізм у відносинах Сполучених Штатів та Китаю, американо-китайське співробітництво триває. У травні 2011 р. у Вашингтоні відбувся третій раунд американо-китайського стратегічного та економічного діалогу. В результаті сторони підписали рамкову Угоду з питань еко-

номічного співробітництва, якою передбачено проведення систематичних консультацій та поглиблення співробітництва в макроекономічній та фінансових сферах, а також активізацію взаємодії США та КНР на світовому та регіональному ринках, та близько 40 угод у різних сферах економіки, торгівлі, енергетики, науки і техніки, захисту довкілля. Був створений Спільний китайсько-американський комітет з питань комерції та торгівлі, запроваджено окремий стратегічний діалог у сфері безпеки. В економічній сфері Пекін взяв на себе низку важливих зобов'язань щодо зміни системи держзакупівель та скасування існуючих преференцій для продукції китайських держкомпаній, щодо посилення боротьби з піратською продукцією, а також щодо лібералізації правил доступу іноземних компаній на фінансовий ринок Китаю. У свою чергу, Вашингтон продемонстрував свою готовність до надання китайським виробникам новітніх технологій та пообіцяв більш вільний доступ китайських інвесторів до американських активів [4, с. 38].

Однак, низка американських спостерігачів вважає, що в Пекіні прагнення США до співпраці сприйняли як прояв слабкості і вирішили, що настав момент для більш активного відстоювання своїх інтересів. Американцям це не сподобалося.

Отже, як би там не було, США та КНР, як і будь-які великі країни, є в різних сферах і партнерами, і суперниками. Однак той факт, що за останні кілька десятків років США та Китай стали дуже тісно економічно пов'язані, не можливо заперечувати. Це не може, в свою чергу, не породжувати і серйозні проблеми у їх взаєминах. Особливо зараз, в період глобальної економічної кризи, коли кожен норочить хоч трохи полегшити собі життя за рахунок партнера. А от гострота цих суперечностей і рівень конфліктності між двома державами безпосередньо залежить тільки від мудрості американського та китайського урядів, їх здатності бачити і діяти на перспективу. Головне, щоб амбівалентність взаємовідносин не призвела до шизофренії війни.

Список використаних джерел

1. Finance.ua [Електронний ресурс]. 2009. Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2009/11/19/178305>. – Велика двійка.
2. Finance.ua [Електронний ресурс]. 2012. Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2012/02/01/267909>. – Експерт: Китаю вдасться досягти для юаня статусу резервної валюти.
3. Finance.ua [Електронний ресурс]. 2012. Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2009/11/18/178352>. – Китай не хоче створювати «великої двійки» з США.
4. Friedberg A.L. A contest for supremacy: China, America, and the Struggle for Mastery in Asia / A.L. Friedberg. – New York: W.W.Norton & Company Ltd., 2011. – 366 p.
5. Solomon R.H. Managing US-China ties [Електронний ресурс] / R.H. Solomon. 2012. – Режим доступу: http://www.chinadaily.com.cn/usa/epaper/2012-02/07/content_14551814.htm.
6. Sutter R.G. U.S.-Chinese relations: perilous past, pragmatic present / R.G. Sutter. – Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc. 2010. – 334 p.
7. Взгляд [Електронний ресурс]. 2012. Режим доступу: <http://www.vz.ru/news/2012/1/10/552202.html>. – Китай отчитался по объемам внешней торговли в 2011 году.
8. Лузянин С. Китай – США: взаимозависимость или взаимонеприятие? [Електронний ресурс] / С. Лузянин. 2011. – Режим доступу: <http://www.slavic-europe.eu/index.php/comments/31-world-comments/9183-2011-03-11-04-57-30>.

9. РБК Україна [Електронний ресурс]. 2012. Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/newsline/show/knr-rassmatrivaet-vozmozhnost-bolee-aktivnoy-finansovoy-02022012150500>. – КНР розглядає можливість активнішої фінансової підтримки Єврозони через EFSF і ESM.